

Motion till riksdagen 2005/06: MJ442

av **Ingrid Burman m.fl. (v)**

Hälsoeffekter av strålning

Motionen delad mellan flera utskott

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om ett nationellt forskningsprogram avseende elektromagnetisk strålning och hälsoeffekter.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om varningstext på mobiltelefoner och decttelefoner.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om analys av konsekvenser på grund av ändrad lag avseende ledningsrätt.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om enhetlighet och rättssäkerhet i bedömningen av elöverkänslighet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att elöverkänslighet skall kunna godkännas som arbetsskada.²
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att klassificera elöverkänslighet som sjukdom.³
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om fortsatt forskning avseende elöverkänslighet.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om Konsumentverkets ansvar för information och testning avseende mobiltelefoner.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att staten bör utgå ifrån TCO Developments riktlinjer för strålvärden m.m. avseende mobiltelefoner vid upphandling.

¹ Yrkande 3 hänvisat till BoU.

² Yrkande 5 hänvisat till SfU.

³ Yrkande 6 hänvisat till SoU.

Fel! Okänt namn på

2 Inledning

Det som inte syns finns inte. Så verkar stora delar av den etablerade medicinska vetenskapen resonera när det gäller ohälsa på grund av elektromagnetisk strålning och elöverkänslighet. Grundtanken verkar också vara att eftersom inte alla drabbas av elöverkänslighet eller reagerar på strålning från mobiltelefoner eller basstationer så kan ingen vara drabbad. Det är en rätt absurd tanke då allergier och överkänslighetsreaktioner oftast är individuella reaktioner och där majoriteten inte har några som helst besvär. Vetenskapsrådet påvisar i sin rapport från 2004 om hälsoeffekter av elektromagnetiska fält att det finns stora metodologiska problem. Exempelvis finns det ämnen som har en bevisad cancerframkallande effekt: radioaktiv strålning, kemikalier, tobaksrök och vissa virus som trots detta inte omvandlar celler i laboratorieodling eller framkallar tumörer i försöksdjur. Det finns även exempel på det omvända.

Andra märkliga grundantaganden som gjorts är att det som tillhör vardagen t.ex. elektrisk armatur, numera också mobiltelefoner och TV-apparater, inte kan vara ohälsosamma för den som är överkänslig. De flesta andra överkänslighetsreaktioner utlöses just av vardagsprodukter som t.ex. våra vanligaste födoämnen, mjölk, vetemjöl, husdjur m.m. Vi kan konstatera att trots upprepade motioner till riksdagen och rapporter från forskare nationellt och internationellt har lite förändrats. Det finns fortfarande en avgrund mellan människors oro och erfarenheter och den etablerade forskningsvärlden.

En viss öppning och ödmjuk inställning har dock iakttagits från Statens strålskyddsinstitut, som nu åtminstone kan medge att man inte kan förutse långsiktiga effekter. Även Vetenskapsrådets granskning och sammanställning av svensk forskning ger en öppning för att mer forskning krävs innan man med säkerhet kan säga att elektromagnetisk strålning är helt ofarlig för människan.

3 Elektromagnetiska fält och ohälsa

Förhållandet mellan elektromagnetiska fält och hälsa är mer aktuellt än någonsin. Människan exponeras dagligen för olika typer av strålning från t.ex. mobiltelefoner, mobilmaster, bildskärmar och diverse elektrisk utrustning. Allt fler serviceinrättningar i samhället bygger sitt tjänsteutbud på att kommunikationen ska ske via mobiltelefon eller Internet. Ett snabbt och effektivt redskap för de flesta, men för många förenat med ohälsa. Fler och fler ställer sig därför frågan om vilken påverkan den ökade förekomsten av elektromagnetisk strålning har på hälsan, både på kort och på lång sikt. Enskilda människor har beskrivit besvär och ohälsa vid användandet av datorer, mobiltelefoner och i samband med el i alla dess former.

Den officiella uppfattningen är att man inte vet om det finns någon som blir sjuk av "normala" elektromagnetiska fält. Det senaste är de nordiska

strålskyddsmyndigheternas utspel om att det saknas vetenskapligt stöd för att strålning från mobiltelefoner eller mobilmaster skulle vara hälsofarligt.

Men samtidigt säger man att man inte vet vad som händer med hälsan efter långvarig exponering av strålning, att vissa vetenskapliga studier visat att det finns en biologisk påverkan och att mobilanvändare rekommenderas använda handsfree.

4 Forskning om elektromagnetiska fält och ohälsa

Man kan inte, enligt Vänsterpartiet, helt bortse från hälsorisker i samband med exponering av elektromagnetiska fält. Vissa studier som gjorts i Sverige och utomlands visar att påverkan sker i varierande grad, vilket stöder försiktighetsprincipen, inte minst när det gäller barn och unga. Strålskyddsinspektionens försiktiga vändning i frågan genom uttalandet att man inte vet vad konsekvenserna av strålningen innebär på lång sikt är ett tecken på att fler och fler inser att det kan finnas risker.

I Österrike har läkarsällskapet gått ut och varnat för hälsoeffekter av mobiltelefonen. Man rekommenderar att barn under 16 år inte ska använda mobiltelefon. Läkarsällskapet i Österrike gör dessa rekommendationer bl.a. mot bakgrund av Reflexstudien.

I en genomförd granskning (SSI Rapport 2002:16 Epidemiologic Studies of Cellular Telephones and Cancer Risk) av bl.a. professor Lennart Hardells forskning om sambandet mellan tumörer och mobiltelefonanvändning ansåg de granskande forskarna att Hardells studie inte var tillförlitlig. Andra forskare har replikerat och anser att de forskare som genomfört granskningen inte är tillförlitliga. I flertalet av de granskningar som gjorts av studier som kunnat påvisa ett samband mellan strålning och ohälsa har granskningen av rapporter utförts av personer som inte sällan har anknytning till teleoperatörer och producenter.

Det är oroande att forskningen om sambandet mellan elektromagnetisk strålning och hälsa presenteras på ett sådant sätt att enskilda forskare kommer att ställas mot varandra. På regeringens uppdrag genomförde Vetenskapsrådet 2004 en sammanställning och värdering av svensk forskning kring hälsoeffekter av elektromagnetiska fält. Där konstateras det att den svenska forskningen generellt håller en tillfredsställande vetenskaplig kvalitet. Vetenskapsrådet anser dock att det finns ett flertal metodologiska problem och att viss forskning får mycket splittrade omdömen av andra forskare. Under 2004 bedömde man att ca 80 personer var engagerade i forskning kring elektromagnetiska fält och hälsoeffekter och att forskningen inte avvek från internationell forskning vad gäller karaktären. De medel som var tillgängliga för forskningen under 2004 var ca 9,5 miljoner kronor varav FAS var den största bidragsgivaren. Utöver dessa medel bedömdes också att resurser tillfördes från de olika forskningsinstitutionerna genom lokaler, utrustning och personal. Vetenskapsrådets genomgång och analys av forskningen visar enligt vår

Fel! Okänt namn på

mening på att det krävs mer resurser för forskning om hälsoeffekter och elektromagnetisk forskning. Precis som Vetenskapsrådet m.fl. efterlyser vi också en patientnära forskning av dem som drabbats av överkänslighet på grund av strålning. Vi menar att det finns skäl att liksom flera länder i vår omgivning upprätta ett nationellt forskningsprogram avseende elektromagnetisk strålning och hälsoeffekter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Mobiltelefoner

Alltfler använder mobiltelefon, inte minst barn och unga, såväl på arbetet som i hemmet. Det finns några fallrapporter om människor som utvecklat olika symtom vid användning av mobiltelefon, främst GSM-telefoner. Utifrån detta har en större studie gjorts med hypotesen att symtomen skulle vara vanligare hos de med GSM-telefoner i förhållande till de med NMT-telefoner. Studien kunde inte bekräfta detta. Vad studien fann var att den tid en person talade i mobiltelefon hade betydelse för olika symtom som t.ex. värmekänsla vid örat och huvudvärk.

Forskare i Lund har visat på att mobiltelefonstrålning, vid experiment på möss, kan passera blod- hjärnbarriären, vilket får anses som anmärkningsvärt. Forskningen har bedömts som uppseendeväckande och har väckt stort intresse. Trots att man inte ännu kunnat upprepa studierna så finns det all anledning att iakta försiktighet tills ofarligheten kan bevisas. I Storbritannien har beslut tagits om att alla mobiltelefoner ska förses med varning om hälso-risker. Det brittiska Hälsodepartementet uppmanar konsumenterna till försiktighet eftersom de anser att det inte kan uteslutas att den elektromagnetiska strålningen från telefonerna är skadliga för hälsan.

Varningstexten är särskilt riktad till barn. Sir William Stewart, chef för engelska NRPB och Health Protection Agency, hävdar att telekombranschen tiger om mobilstrålningsnivåerna. Stewart menar att vissa mobiltelefoner strålar upp till 10 gånger mer än vad som angetts, vilket gör att konsumenterna inte kan välja de modeller som är minst skadliga för hälsan.

Sladdlösa telefoner, decttelefoner, kan ha lika hög grad av strålning som mobilmaster. Experter kan inte garantera att det är ofarligt och att till skillnad från mobiltelefoner, som bara avger strålning när de används, sänder de sladdlösa telefonerna ut strålning hela tiden. Vänsterpartiet anser att även Sverige bör införa varningstext på mobiltelefoner och s.k. decttelefoner. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Basstationer

När det gäller forskning på basstationer och människor som upplever elöverkänslighet och som upplevt symtom från dessa finns det för närvarande inga

systematiska studier. Det har konstaterats att gränsvärdena för strålningsstyrka från fasadantennerna har överskridits. Hur vanligt det är vet vi inte. Strålskyddsinstitutet har godtagit operatörernas försäkringar att gränsvärdena inte överskrids.

En studie från Holland har visat att strålning från basstationer har påverkat människor i sin omgivning med bl.a. huvudvärk och yrsel. Men eftersom forskningen ännu så länge är bristfällig och varken har bekräftat eller förkastat möjligheten att strålning av denna art har effekter på hälsan måste försiktighetsprincipen råda. I avvaktan på ytterligare kunskap om risker och gränsvärden krävs det stor restriktivitet när det gäller att bevilja bygglov för mobiltelefonmaster.

En katastrof för många elöverkänsliga är riksdagens beslut från i år om att markägare, såväl privata som offentliga, som inte vill ha en basstation uppsatt på sin mark kan tvingas upplåta sin mark. Det innebär att många elöverkänsliga blir som flyktingar i sitt eget land. Vänsterpartiet stod inte bakom regeringens förslag om ändringar i ledningsrätten och anser att konsekvenserna av beslutet måste belysas ur elöverkänsligas perspektiv. Regeringen bör därför se över vilka konsekvenser lagändringen inneburit för elöverkänsliga och komma med förslag på hur dessa funktionshindrade ska kunna få en rimlig boendesituation. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Elöverkänslighet

Allt fler människor upplever en elöverkänslighet av varierande grad. Orsaken till dessa besvär har diskuterats flitigt och inte sällan har den enskilda människan hamnat i kläm och behandlats på ett icke värdigt sätt. Det finns ännu inte någon enhetlig och samstämmig förklaring till elöverkänsligheten.

Många människor upplever sig som missförstådda och utsatta samtidigt som arbetsliv och familjeliv drabbats av den enskildas ohälsa. Symtomen på överkänslighet kan vara huvudvärk, stress, sömnproblem, hudbesvär, smärta och muskelbesvär. Enligt Elöverkänsligas förbund (FEB) lider 180 000 svenskar av elöverkänslighet i olika hög grad. FEB är en handikapporganisation med 2 400 medlemmar och är en organisation inom HSO.

8 Är elöverkänslighet en sjukdom?

De elöverkänsliga måste ibland lämna sitt arbete på grund av omfattande besvär samtidigt som de nekas sjukpenning. Elöverkänsliga kan inte vistas i elintensiva miljöer och därmed oftast inte heller på sin arbetsplats. De är i regel inte berättigade till sjukpenning även om elöverkänsligheten är diagnostiserad och läkare sjukskrivit patienten. Dessa människor kan därför hamna mellan två regelverk.

Fel! Okänt namn på

Flera försäkringskassor godkänner inte elöverkänslighet som sjukdom. Inledningsvis kan sjukpenning utgå, men efter utredning kan den dras in om diagnosen är elallergi. Det betyder att personer som inte kan vistas på sin arbetsplats hänvisas till socialbidrag.

Dessa skillnader i försäkringskassornas bedömning är oacceptabla och bör åtgärdas. Sedan den 1 januari 2005 är de 21 försäkringskassorna inte längre självbestämmande enheter utan utgör nu tillsammans en statlig myndighet, Försäkringskassan. Ett syfte med det är bl.a. att skapa enhetlighet i bedömningarna. Vi menar att i samband med att det nu finns en statlig myndighet, Försäkringskassan, med uppgift att bl.a. skapa gemensamma riktlinjer för bedömningar bör den få i uppdrag att särskilt se över enhetligheten och rätts-säkerheten i bedömningarna vad gäller elallergi och elöverkänslighet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Elöverkänsliga personer kan inte heller få sin skada bedömd som arbets-skada. Även detta är oacceptabelt. Symtomen på elöverkänslighet bör kunna betraktas som grund för bedömning av arbetsskada. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ett grundläggande problem till svårigheten att få sin elöverkänslighet godkänd som sjukdom eller arbetsskada är att det i dag inte finns en vedertagen definition samt att Socialstyrelsen inte godkänner elöverkänslighet som diagnos. Vi anser att detta måste åtgärdas då det i dag innebär att många människor får leva i utanförskap för att man inte kan enas om orsaken till symtomen. För att återigen citera Vetenskapsrådets rapport så innebär inte ett underkännande av orsaksförklaringen till en sjukdom att den inte föreligger hos den enskilda individen. Vi menar därför att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att klassificera och definiera elöverkänslighet utifrån symtom. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Orsaken till elöverkänslighetssymtom

Det finns många olika aspekter på frågan om orsaken till elöverkänslighets-symtomen och enligt Olle Johansson, docent vid enheten för experimentell dermatologi vid Karolinska Institutet, är det inte troligt att ett forskningsfält ensamt skulle kunna besvara frågan om tänkbara orsaker. Frågan om elöverkänslighet är för komplex för detta. I dag finns det tendenser till att utgå endast från psykologiska förklaringsmodeller.

Olle Johanssons egen forskning har visat att det finns tydliga förändringar i hudens mastceller hos elöverkänsliga. Mastceller är en typ av celler som finns i samband med allergier och överkänslighet.

Vänsterpartiet anser att forskningen om elöverkänslighet måste breddas och fördjupas. Det krävs en allsidig forskning där tekniker, medicinsk kompetens av alla slag och människor som upplever dessa problem samarbetar. Forskningen bör också inriktas mot att dokumentera och utvärdera åtgärder för rehabilitering och symtomlindring. Det behövs en fortsatt forskning för att

Fel! Okänt namn på

vetenskapligt fastställa elöverkänslighet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Konsumentverket

Konsumentverket har en viktig roll vad gäller säkerhet och testning av olika produkter och kan därigenom ge producentoberoende information. Inom området elektromagnetisk strålning återfinns produkter som väl kan inrymmas inom Konsumentverkets ansvarsområde, t.ex. mobiltelefoner. Det är inte minst viktigt utifrån att så många människor känner en oro inför eventuella biverkningar av alltför flitigt användande. Vi menar därför att Konsumentverket bör ges i uppdrag att intensifiera sitt arbete med att testa produkter såsom mobiltelefoner, decttelefoner och motsvarande. Det bör då exempelvis framgå vilka strålningsvärden som mobiltelefonen har. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11 Krav på produkter vid statlig upphandling

Staten har en viktig roll vid upphandling av olika produkter. Genom sitt agerande kan man vara föregångare för den egna politiken på bl.a. miljöområdet. Det skulle också vara möjligt när det gäller elektromagnetisk strålning och hälsoeffekter. TCO Development har utvecklat ett märkningssystem vad gäller den mobila arbetsplatsen där bl.a. mobiltelefoner ingår. De har testat strålningsvärden, utformning och ämnesval av själva telefonen och utformat rekommendationer. TCO Development var det företag som för några år sedan framgångsrikt stod bakom kampanjen som lett fram till säkra datorskärmar på många arbetsplatser. Nu har man alltså tagit nästa steg och gjort motsvarande arbete omkring mobiltelefonerna. Vi menar att det finns all anledning att staten går före och visar att man vill premiera säkra produkter även när det gäller elektromagnetiska strålningskällor. Enligt regeringens egna miljömål så innebär en säker strålmiljö att människors hälsa och den biologiska mångfalden skall skyddas mot skadliga effekter av strålning i den yttre miljön. Tre delmål anger inriktning och tidsperspektiv i det fortsatta miljöarbetet för att nå miljö kvalitetsmålet. Delmålen gäller utsläpp av radioaktiva ämnen, hudcancer orsakad av solen samt risker med elektromagnetiska fält.

Vi menar därför att det finns goda skäl att staten i samband med upphandlingar tillämpar de värden som TCO Development utformat för mobiltelefoner. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 3 oktober 2005

Ingrid Burman (v)

Lennart Beijer (v)

Kalle Larsson (v)

Gunilla Wahlén (v)

Ulla Hoffmann (v)

Elina Linna (v)